ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 2 | ISSUE 5 | 2021
ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00955

ЗАМОНАВИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА МАЪНАВИЯТНИНГ ЎРНИ

Гулчеҳра Ғаффарова
Чирчиқ давлат педагогика институти профессор в.б.
gafforovagulchehra3@gmail.com

Сафия Кундузалиева
Чирчиқ давлат педагогика институти магистранти
holmirzaevnasafia@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада замонавий таълим тизимини такомиллаштиришда маънавиятнинг ўрни кўриб чиқилади. Шунингдек, замонавий таълим мазмунида маънавий ўзгариш йўллари муҳокама қилинади ҳамда маънавий инқироз шароитида таълимнинг вазифалари ва маънавий-ахлоқий анъаналарнинг янги таълим парадигмасининг асоси сифатида аҳамияти ёритиб берилади. Шунингдек, муаллифлар замонавий таълимда маънавият соҳасини ривожлантириш зарурлигини таъкидлашади.

Калит сўзлар: маънавият, таълим, таълим тизими, ўзгариш, самарадорлик, маънавий ўзгариш, маънавий-ахлоқий анъаналар, жаҳон таълим тизими, ўқитиш усуллари, маънавият инқирози.

THE ROLE OF SPIRITUALITY IN IMPROVING THE MODERN EDUCATION SYSTEM

ABSTRACT

This article discusses the role of spirituality in improving the modern education system. Ways of spiritual change in the content of modern education are also discussed, and the tasks of education in the context of the spiritual crisis and the importance of spiritual and moral traditions as the basis of a new educational paradigm are highlighted. The authors also emphasize the need to develop the field of spirituality in modern education.

Keywords: spirituality, education, education system, change, efficiency, spiritual change, spiritual-moral traditions, world education system, teaching methods, spiritual crisis.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00955

КИРИШ

Ҳеч бир мамлакат ўз тараққиёт йўлини илмсиз тасаввур эта олмайди. Маълумки, мамлакатимизда ёшларнинг пухта билим олиши, касб-ҳунар эгаллаши, миллий анъана ва қадриятларимизга ҳурмат руҳида камол топиши йўлида эътибор ва ғамхўрлик кўрсатиш давлатимиз сиёсатининг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Бутун дунё бўйлаб таълим учун жуда кўп маблағ сарфланмоқда. Айниқса, педагоглар учун энг катта муаммолардан бири ўқитиш жараёнини соддалаштириш, ўқувчиларни билимларини ошириш ва мавзу бўйича билимларини чуқурлаштиришга ўргатишнинг кўплаб шакл ва усулларини ишлаб чиқиш долзарб муаммолардан ҳисобланади. Дарҳақиқат, бугунги глобаллашув ва тез суръатлар билан ўзгариб бораётган мураккаб ва шиддатли даврда мамлакатимиз ёшлари маънавиятини юксалтириш ҳамда турли таҳдидлардан асраш, уларнинг халқаро майдонда содир бўлаётган жараёнларнинг туб моҳиятини англаб етиши, ушбу воқеликлар юзасидан холис ва мустақил фикрга эга бўлиши, ёшларга эътиборни кучайтириш, уларни маданият, санъат жисмоний тарбия ва спортга кенг жалб этиш, уларга ахборот технологияларидан фойдаланиш кўникмаларини сингдириш, ёшлар ўртасида китобхонликни тарғиб қилиш, хотин-қизлар бандлигини ошириш каби масалалар долзарб аҳамият касб этмоқда. Жумладан, республикамизда 2020 йилни “Илм-маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили” ҳамда 2021 йилни «Ёшларни қўллаб-қувватлаш ва аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш йили» деб номланиши ҳам ёшларни илм-фан ва таълимга кенгроқ жалб этиш орқали уларнинг маънавиятини ривожлантиришга қаратилган. Шу сабабли ҳам “ҳаммамизга аёнки, тараққиётнинг тамал тоши ҳам, мамлакатни қудратли, миллатни буюк қиладиган куч ҳам бу — илм-фан, таълим ва тарбиядир. Эртанги кунимиз, Ватанимизнинг ёруғ истиқболи, биринчи навбатда, таълим тизими ва фарзандларимизга бераётган тарбиямиз билан чамбарчас боғлиқ”[5].

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ.

Ўзбекистон биринчи Президенти И.Каримовнинг “Юксак маънавият – енгилмас куч” асарида маънавият, ёшлар тарбияси, миллий ўзликни англаш, миллий маънавият масалаларига эътибор берилган бўлса, ҳозирги президентимиз Ш.Мирзиёевнинг асарларида ёшларни маънавий етук инсон этиб тарбиялаш учун беш муҳим ташаббус илгари сурилган.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00955

Глобаллашув шароитида маънавият масалалари, ёшлар маънавияти, маънавий қадриятлар ва маънавий янгиланишнинг хусусиятлари мустақилликнинг дастлабки йилларида Т.Маҳмудов, Ж.Туленов, С.Шермуҳамедов, А.Жалалов, Э.Юсупов каби атоқли олимлар томонидан ўрганилган бўлса, ҳозирги маънавий янгиланишнинг турли жиҳатлари Б.Алиев, С.Отамуродов, С.Бердиқулов, Д.Норқулов, А.Умаров, Ш.Мадаева, С.Мамашокиров, Ж.С.Раматов, М.Қаҳҳарова, Г.Туленова, С.Рахимов ва бошқалар томонидан тадқиқ этилмоқда.

Мақолани тайёрлашда тарихийлик, танқидийлик, тизимли методлардан фойдаланилди.

НАТИЖАЛАР

Ёшлар маънавиятини шакллантириш, ахлоқий тақдирни белгилаш ва умумбашарий инсоний қадриятларни дунёга жорий этиш муаммоси кўплаб авлод тадқиқотчилари томонидан ишлаб чиқилган абадий масалалардан биридир. Маънавият мавзусини қамраб олган илмий адабиётлар жуда кўп, турли хил таърифлар, талқинлар ва тадқиқот йўналишларини ўз ичига олади. Ушбу муаммони ўрганишга ёндашувларнинг хилма-хиллиги, асосан, маънавиятнинг умумлаштирилган назариясининг йўқлиги билан боғлиқ.

Жамиятнинг махсус гуруҳи сифатида ёшларга илмий ёндашиш, ёшларнинг турмуш тарзи ва маданиятининг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, гуманитар фанлар бўйича кўплаб маҳаллий олимларнинг асарларида ўз аксини топган.

Президентимиз Ш.Мирзиёевнинг “Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари” асарида ёшларни маънавий етук инсон этиб тарбиялаш, чинакам маърифат ва юксак маданият эгаси бўлиш узлуксиз ҳаётий эҳтиёжга айланиши, ёшлар билими, савиясини ошириш учун илм-маърифат, юксак маънавият кераклиги ҳамда ёшларни кўпроқ таълимга жалб этиш зарурлигини таъкидлайди [5].

Бугунги кунда мамлакатимиздаги М.Абдуллаева, Э.Иззетова, Г.Маҳмудова, Н.Сафарова, Ш.Мадаева, Г.Ғаффарова, Г.Жалалова каби олимларнинг илмий асарларда мураккаб олам, глобаллашув ва рақамлаштириш жараёнларида таълимдаги трансформация, инсон капиталини ривожлантиришда таълимнинг аҳамияти, таълимни гуманизациялашувига оид жиҳатларини ёритилганини айтиш мумкин.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00955

МУҲОКАМА

Маълумки, замонавий ҳаётни бугун илм-маърифат ва таълимнинг тараққиётисиз тасаввур этиб бўлмайди. Айниқса, ривожланган давлатларида таълимни ривожлантириш биринчи галдаги вазифа сифатида белгиланмоқда. Бунга сабаб мамлакатнинг келгуси равнақи айнан шу соҳада қўлга киритган ютуқлари билан чамбарчас боғлиқдир.

Айниқса, ҳар бир халқ, ҳар бир миллатнинг эртанги куни бугун вояга етаётган авлод тақдири билан узвий боғлиқ. Юртимизда истиқлолнинг илк йиллариданоқ таълим тизимини ривожлантиришга давлат сиёсати даражасида эътибор қаратилиб, ўғил-қизларимизнинг жаҳон андозаларига мос шароитларда билим олишини, жисмоний ва маънавий жиҳатдан етук инсонлар бўлиб улғайишини таъминлаш, қобилият ҳамда иқтидорини, интеллектуал салоҳиятини юзага чиқариш, қалбида она-юртга садоқат ва фидойилик туйғуларини шакллантириш борасида амалга оширилаётган беқиёс саъй-ҳаракатлар замирида ҳам ана шу эзгу мақсад мужассамдир.

Шу сабабли ҳозирги пайтда таълим тизимини такомиллаштириш орқали ҳар томонлама етук, баркамол, мустақил фикрлашга қодир, иродали, фидоий ва ташаббускор кадрларни тайёрлашга катта эътибор берилмоқда. Бу борада таълим турлари тўғрисидаги мутлақо янги қоидалар ҳаётга жорий этилди. Кадрлар тайёрлаш ва узлуксиз таълим тизимини ислоҳ қилишнинг ҳуқуқий – меъёрий асоси яратилди. Таъкидлаш керакки, мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг қамровли ислоҳотлар ва бунёдкорлик ишлари натижасида халқимизнинг онгу тафаккури, дунёқараши ўзгармоқда. Юртимизда ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамиятини барпо этишда “Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари” [6, 347-348] деган ҳаётбахш ғоянинг аҳамияти тобора ортиб бормоқда. Бу эса нафақат мамлакатимиз тараққиётини балки халқимизнинг ҳаёт даражаси ва турмуш сифатини ҳар томонлама юқори босқичга кўтариш имконини бермоқда.

Шуни таъкидлаш керакки, Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти Ислом Каримов ташаббуси билан замонавий узлуксиз таълим тизимига мустаҳкам асос солган иккита жуда муҳим ҳужжат — “Таълим тўғрисида”ги Қонун ва Кадрлар тайёрлаш миллий дастури қабул қилинган эди. Уларнинг амалиётга киритилиши натижасида тарихан қисқа даврда тизимнинг нафақат шакли, балки моҳиятида ҳам баркамол авлод тарбиясини таъминлайдиган кенг кўламли ўзгаришлар рўй берди.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00955

Дарҳақиқат, бугунги кунда таълим соҳасини тубдан такомиллаштириш давр талабига айланган. Ушбу талабдан келиб чиққан ҳолда, таълим соҳасидаги муносабатларни тартибга солувчи қонунлар қабул қилинмоқда. Жумладан, Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги қонуни 2020 йил 23 сентябрь куни қабул қилинган бўлиб, унинг мақсади таълим соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан иборат [3]. Мазкур Қонунга асосан таълим соҳасидаги асосий принциплар, таълим тизими, турлари ва шакллари аниқ белгилаб қўйилди, унда белгиланган масофавий таълим ҳақидаги қоидалар ўқув режалари ва ўқув дастурларига мувофиқ таълим олувчилар томонидан зарур билим, малака ва кўникмаларни ахборот-коммуникация технологияларидан ҳамда Интернет жаҳон ахборот тармоғидан фойдаланган ҳолда масофадан туриб олишга қаратилган [3].

Алоҳида айтиш керакки, мазкур қонун жаҳон стандартлари талабларидан келиб чиққан ҳолда таълим соҳасидаги муносабатларни тартибга солишнинг қамрови кенглиги ва ўзига хос хусусиятга эга эканлиги билан 1997 йил 29 август куни қабул қилинган “Таълим тўғрисида”ги қонундан тубдан фарқ қилади. Шу билан бирга юқорида қабул қилинган қонунга кўра, нодавлат таълим муассасаларини ташкил этиш, уларнинг таъсисчилари томонидан амалга оширилиши белгиланди. Шу билан бирга Нодавлат таълим ташкилотларига лицензия Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси томонидан бериладиган бўлди.

Ушбу қонуннинг яна ўзига хос хусусиятларидан бири - дуал таълимга оид қоидалар белгиланиб, у таълим олувчилар томонидан зарур билим, малака ва кўникмаларни олишга қаратилган ҳамда уларнинг назарий қисми таълим ташкилоти негизида, амалий қисми эса таълим олувчининг иш жойида амалга оширилади [3]. Бундан ташқари, қонунга инклюзив таълим тўғрисидаги қоидалар киритилиб, унга биноан, инклюзив таълим алоҳида таълим эҳтиёжлари ва индивидуал имкониятларнинг хилма-хиллигини ҳисобга олган ҳолда барча таълим олувчилар учун таълим ташкилотларида таълим олишга бўлган тенг имкониятларни таъминлашга қаратилган. Жисмоний, ақлий, сенсор (сезги) ёки руҳий нуқсонлари бўлган болалар (шахслар) учун таълим ташкилотларида инклюзив таълимни ташкил этади.

Таълим соҳасида амалга оширилаётган ислоҳотларнинг маълум қисмини, албатта, олий таълим тизимидаги ислоҳотлар ташкил этади. Ҳусусан, мамлакатимизда 2019 йилнинг октябрида Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси қабул қилинди.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00955

Ушбу ҳужжатга интеллектуал тараққиётни жадаллаштириш, рақобатбардош кадрлар тайёрлаш, илмий ва инновацион фаолиятни самарали ташкил этиш ҳамда халқаро ҳамкорликни мустаҳкамлаш мақсадида фан, таълим ва ишлаб чиқариш интеграциясини ривожлантириш сингари вазифалар асос қилиб олинди [4]. Концепция мазмуни мамлакатимиз олий таълим тизимини ислоҳ қилишнинг устувор йўналишларини акс эттиради. Унда олий ўқув юртларида қамров даражасини кенгайтириш ҳамда таълим сифатини ошириш, рақамли технологиялар ва таълим платформаларини жорий этиш, ёшларни илмий фаолиятга жалб қилиш, инновацион тузилмаларни шакллантириш, илмий тадқиқотлар натижаларини тижоратлаштириш, халқаро эътирофга эришиш ҳамда бошқа кўплаб аниқ йўналишлар белгилаб берилган. Буларнинг барчаси таълим жараёнини янги сифат босқичига кўтариш учун хизмат қилади.

Дарҳақиқат, мамлакатда бутун жамиятнинг интеллектуал ҳамда маънавий юксалиши ва баркамол авлодни вояга етказишга қодир бўлган самарали узлуксиз таълим тизими ҳаётга жорий қилинмоқда. Натижада, ҳозирги вақтда мамлакатда кўп сонли олий ўқув юртлари ҳамда хорижий давлатларнинг етакчи таълим муассасалари бўлимлари фаолият кўрсатяпти. Бу эса таълим тизимидаги бундай имкониятлар ёш авлод вакилларига билимларини ошириш ва ўз салоҳиятини намоён қилиш учун кенг шароитлар эшигини очади. Шуни ҳам айтиш жоизки, бу соҳадаги ислоҳотлар жуда тез ҳамда жамиятимиздаги изчил демократик ўзгаришлар билан ўзаро ҳамоҳангликда рўй бермоқда. Бунда дунёнинг ривожланган мамлакатларидаги таълим тизимидаги илғор тажриба ҳисобга олинмоқда.

Мамлакатимизда амалга оширилаётган ислоҳотларнинг муваффақияти халқнинг маънавий етуклик даражаси ва миллий руҳи билан белгиланади. Шу нуқтаи назардан, XX1 асрда давлатимизнинг ривожланиши, унинг куч-қудрати ва салоҳияти кўп жиҳатдан халқнинг юксак ва соф маънавиятига, зиёлиларимиз ва ёшларимизнинг ақлий саводхонлиги, билими, ижодкорлиги, ташаббускорлиги ва ватанпарварлигига боғлиқ. Мамлакатимиз келажаги бўлган ёшлар билан чамбарчас боғлиқ ҳолда мамлакатни барқарор ривожлантириш ғояси билимли ва зукко авлодни тарбиялашга асосланади [7].

Зеро, билимли, билимдон, зукко, маънан кучли ва жисмоний жиҳатдан кучли ёшларгина истиқлол ва тараққиёт йўлидан юриши, мамлакатнинг барқарор ривожланишига еришиши мумкин. Қадимдан ота-боболаримиз бебаҳо манбалар бўлган илм-фан, маърифат, таълим ва тарбияни инсон камолоти ва миллат тараққиётининг асосий шарти ва кафолати деб ҳисоблаганлар. Билимли

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00955

ва зукко етук авлод тушунчаси демократик тамойилларни қадрлайдиган, юксак салоҳият, замонавий илмий-техника ютуқлари билан қуролланган янги қатлам бўлиб, мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий салоҳиятини оширишга амалий ҳисса қўшиш масъулиятини чуқур англайди [14]. Улар жамият ҳаётининг барча соҳаларини ривожлантиришга, демократик жамият қуришнинг мураккаб ва мураккаб вазифаларини ҳал етишга қодир баркамол авлоддир. Билимли ва зукко авлодни тарбиялаш давлат сиёсатининг демократик табиатида яққол акс етади ва икки тушунча таълим ва тарбия тушунчаси бўлган етук авлодни тарбиялашда доимо уйғунликда қўлланилади.

Шуни таъкидлаш керакки, маънавий инқироз шароитида таълимнинг вазифалари аниқланди. Маънавий-ахлоқий анъаналарнинг янги таълим парадигмасининг асоси сифатида аҳамияти таъкидланган [8]. Дарҳақиқат, ёшлар маънавиятини шакллантириш муаммоси ҳар доим ушбу мураккаб ижтимоий-маданий жараённинг турли қирраларини ўрганаётган тадқиқотчилар манфаатлари соҳасида бўлиб келган. Ушбу тадқиқотлар турли хил тарихий даврларда амалга оширилган ва амалга оширилмоқда.

Ҳозирги вақтда мамлакатимизни ўзгартириш бир қатор мавжуд ёндашувларни қайта кўриб чиқишни ва янги мураккаб ижтимоий-фалсафий изланишларни талаб қилади. Замонавий амалиёт жадал ўзгариб бораётган жамиятнинг ҳақиқатларини ҳисобга олган ҳолда ёшлар маънавияти ва уни шакллантириш ҳамда ривожлантириш муаммоларини назарий таҳлил қилишни талаб қилади. Чунки узоқ муддатли ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар шароитида маънавиятнинг асосий элементлари ўзгаришларга учрайди.

Илм йўлини танлаган иқтидорли ёшларимизни қўллаб-қувватлаш мақсадида, кейинги йилдан бошлаб магистратура ва докторантура босқичлари учун Президент стипендияси квотасини икки баробарга оширилиши [7], бундай имконият ва имтиёзларга, аввало, янги Ренессанс пойдеворининг чинакам бунёдкорлари сазовор бўлиши ҳам юртбошимиз томонидан ёшларга яратилаётган кенг кўламли ислоҳотлардан бири саналади. Шу сабабли жамиятимиз аъзоларининг билими, савиясини ошириш учун “илм-маърифат, юксак маънавият керак” [5, 11].

Юртбошимиз томонидан яна бир долзарб масала ўртага қўйилганди. Яъни, юртимизда бир неча фарзанди олийгоҳларда таҳсил олаётган ота-оналарнинг аксарияти, ўқиш харажатларини қоплашда қийналишини инобатга олиб икки ва ундан ортиқ фарзанди олий ўқув юртида шартнома асосида ўқиётган оилаларга имтиёзли таълим кредити бериш тартиби ишлаб чиқилди.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00955

Бунда кредитни ўқиш даври тугаб, ёшларимиз ишга жойлашгандан сўнг қайтариши назарда тутилган.

Шуни таъкидлаш керакки, мамлакатимиз аҳолисининг 30 фоизини 14-ёшдан 30 ёшгача бўлган йигит-қизлар ташкил этади. Уларнинг таълим олиши, касб-ҳунар эгаллаши учун кенг имкониятлар яратилган. Ёшларга яратилаётган бундай имкониятлар ёшлар маънавиятини ривожлантиришда, мамлакатимиз иқтисодиётини, таълим сифатини, оширишда ўзига ҳос аҳамият касб этади. Дарҳақиқат, Ҳаракатлар стратегияси доирада олиб борилаётган ислоҳотларнинг барчаси ёшларнинг маънавий камолотини оширишда ва уларнинг малакали кадрлар бўлиб етишишларида муҳим аҳамият касб этади. Маънавий соҳада маънавий қадриятларимизни илм-фан ва тараққиёт ютуқлари билан бойитиб бориш, ўзлигимизни чуқурроқ англаш, миллий ғоя ва истиқлол мафкураси тамойилларини халқимизнинг қалби ва онгига сингдириш, муқаддас динимиз ва тарихимизни сохталаштириш, улардан сиёсий мақсадларда фойдаланишларига йўл қўймаслик бу борадаги асосий вазифаларимиздан бири бўлди.

Давлатимиз томонидан ёшларга оид сиёсатнинг яна бир муҳим жиҳати шундаки бугунги кунда нафақат мамлакатимиз ёшлари балки чет мамлакатларга ишлаш учун кетган ёшларни ҳам ватанга қайтариш уларга кенг имкониятлар яратиш каби инсонпарварлик ҳаракатлари олиб борилмоқда.

ХУЛОСА

Умуман олганда, таълим соҳасидаги ислоҳотлар ҳам бугунги кунда ўзининг долзарблиги ҳамда амалий аҳамияти билан бошқа соҳалардаги ислоҳотлардан асло қолишмайди. Чунки ушбу соҳадаги ислоҳотларни янада кенг кўламда давом эттириш давр талабидир. Айниқса, давлатимиз раҳбари томонидан илгари сурилган Ҳаракатлар стратегияси ҳамда 5 та муҳим ташаббусда ёшлар маънавиятини юксалтириш, уларни таълим тизимига кенгроқ жалб этиш, китобхонликка йўналтириш каби амалга оширилаётган чора-тадбирларнинг самарадорлигини ошириш, ёшларнинг интеллектуал салоҳияти, онгу тафаккури ва дунёқарашини юксалтириш, мафкуравий иммунитетини мустаҳкамлаш, ватанпарварлик, халққа муҳаббат ва садоқат туйғуси билан яшайдиган баркамол авлодни тарбиялаш каби масалалар муҳим ўринни эгаллайди.

ISSN: 2181-1385
Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2021: 5.723
DOI: 10.24411/2181-1385-2021-00955

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида / Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги. – Тошкент: “Адолат”, 2018. – 112 б.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида” ги Қонун. Тошкент 2016 йил 14 сентябр
3. «Таълим тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг қонуни // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 24.09.2020 й., 03/20/637/1313-сон
4. Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 09.10.2019 й., 06/19/5847/3887-сон; 30.04.2020 й., 06/20/5987/0521-сон
5. Мирзиёев Ш. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. –Т.: “Ўзбекистон”, 2020.
6. Мирзиёев Ш.М. Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари. 4 жилд. – Тошкент: «Ўзбекистон», 2020. – 453 б.
7. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ёшлар форумида сўзлаган маърузаси Тошкент 2020 й. https://www.xabar.uz/jamiyat/prezident-raisligida-videoselektor
8. Черникова В.Е. Духовность как системообразующий фактор современного образования // Наука. Инновации. Технологии. 2011. №76. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/duhovnost-kak-sistemoobrazuyuschiy-faktor-sovremennogo-obrazovaniya (дата обращения: 19.04.
9. Gafforova, G. G., Khaitmetov, R. K., & Madalimov, T. A. (2020). A STRATEGY OF ACTION AS A COMPLEX SYSTEM. International Scientific Journal Theoretical & Applied Science, 90(10), 448-452.
10. Г. Ғаффарова, А. Абдуллаев. (2021). АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТДА МАЪНАВИЙ ҲАЁТНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ. Academic research in educational sciences. Special Issue 2.
11. G. Makhmudova, G. G‘affarova, G. Jalalova (2020). O’zbekistonda islohatlar jarayonini tahlil etish va amalga oshirishning konseptual-falsafiy metodologiyasi. 176 b.
12. G.G. Gaffarova, (2020). Strategy of activity and systematical approach. nternational Journal of Psyshosial Rehabilition. London, United Kingdom, 24, Issue-5, May. - 6645-6651.
13. Дубровская Е. А. Духовность как основа гуманистического образования // Вестник ВГТУ. 2012. №8. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/duhovnost-kak-osnova-gumanisticheskogo-obrazovaniya (дата обращения: 19.04.2021).
14. Муртазаева Р. Н. К Вопросу Республике Узбекистан независимости в идеологи // Тезисы докладов международной научной конференции. Ташкент, 1997. -Б.15-17.